

Икономическа програма

През 2009 г. Икономическата програма концентрира своите усилия върху следните две тематични области: (1) скрита икономика, антикорупция и добро управление, и (2) иновации, икономика на знанието и конкурентноспособност.

- **Скрита икономика.** Беше осъвременен *Индексът на скритата икономика за 2009 г.* Бяха организирани две кръгли маси, посветени на новите тенденции и методите за измерване на скритата икономика, както и на необходимите политики за ограничаване на нейното негативно влияние по време на криза.
- **Антикорупция.** Заедно с представители на неправителствения сектор Центърът за изследване на демокрацията изготви по поръчка на Министерския съвет анализ на изпълнението на Стратегията за прозрачно управление и за превенция и противодействие на корупцията за периода 2006 – 2008.
- **Пране на пари.** През 2009 г. започна разработването на *Наръчник за разследване на изтичането на пари.* Наръчникът е изготвен от работна група включваща всички заинтересовани институции и е предназначен за подпомагане на практическата работа на правоохранителните органи в страната в противодействието на корупцията и организираната престъпност.
- **Иновации, икономиката на знанието и конкурентоспособност.** Беше изготвен и представен годишният доклад *Иновации.бг 2009: Българската иновационна система в условията на глобална икономическа криза*, който анализира състоянието на националната иновационна система и прави препоръки за подобряване на иновационния потенциал на българската икономика. С участието на Центъра за изследване на демокрацията през 2009 г. България за четвърти път беше включена в най-старата ежегодна класация на конкурентоспособността на икономиките – Годишника на световната конкурентоспособност 2009 на IMD (International Institute for Management Development). Тази година България се изкачи до 38-мо място сред 57 икономики, определени като най-важни от инвестиционна гледна точка.
- **Добро управление в енергетиката – диверсификация и сигурност.** Икономическата програма изготви предложения в подкрепа на обществените политики в сферата на енергетиката, които разглеждат: (1) състоянието и нуждата от диверсификация и сигурност на българския енергиен сектор; (2) Енергийната стратегия на България до 2020 г.; (3) общата регулаторна рамка за зелените политики на Ев-

ропейски съюз във връзка с постигането на по-устойчиво развитие; (4) настоящи проблеми и предизвикателства за среща по климатичните проблеми в Копенхаген и възможните позиции и опции пред Европейския съюз и България. В анализите се подчертава, че последните промени в световната икономика, политика и начин на мислене, регионална динамика и геополитическа ситуация налагат осъществяването на съществени реформи с цел постигането на прозрачен, диверсифициран, ефективен и пазарно ориентиран енергиен сектор в България.

I. Скрита икономика, антикорупция и пране на пари

През 2009 г. Икономическата програма продължи да работи по оценка на политиката в сферата на скритата икономика и антикорупцията. Центърът за изследване на демокрацията и фондация „Фридрих Еберт“ организираха кръгла маса, посветена на новите тенденции и методите за измерване на скритата икономика по време на криза (27 февруари 2009 г.). Събитието имаше за цел да събере

мнения и материали за бъдеща публикация по проблемите на скритата икономика, както и за бъдещи обществени дискусии. Бяха представени индексите на скритата икономика и възможностите и ограниченията в използването на подхода за нейното измерване. Новите предизвикателства в това отношение обхващат:

- Разработване на система от индекси и ключови индикатори, чрез която се осъществява мониторинг и оценка не само на проявите скритата икономика,

Г-н Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията

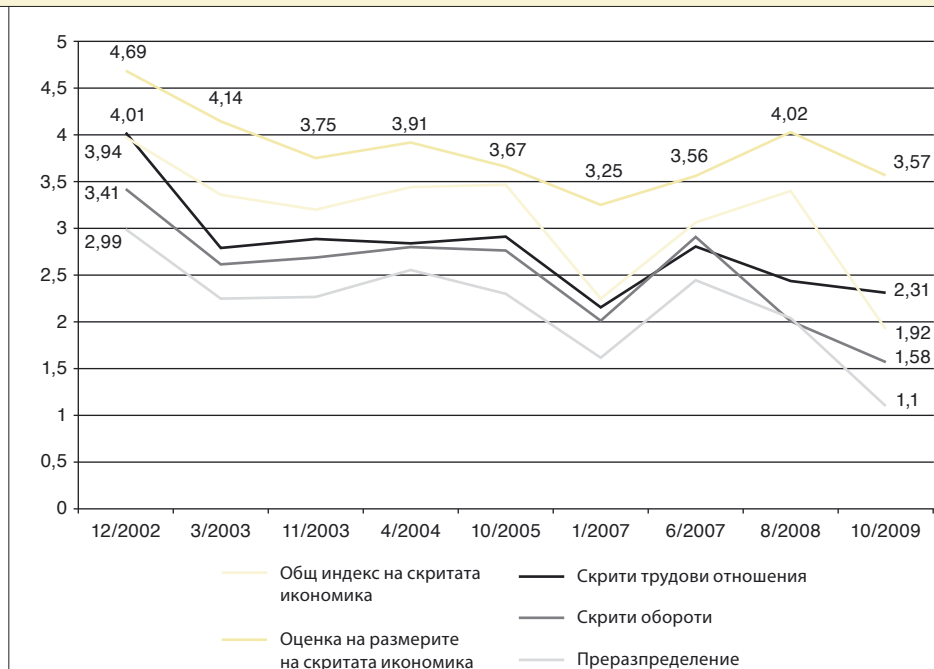
но и на ефективността на политиките и програмите за нейното ограничаване;

- Измерване на степента на достигане на поставените цели от международни и национални институции и постигнати конкретни резултати при ограничаването на скритата икономика;
- Възможност да се правят международни сравнения и да се следи динамиката на скритата икономика в различен секторен, тематичен и териториален обхват.

Бяха представени и елементите на успешни политики за ограничаване на скритата икономика – въвеждане на задължителната регистрация на трудовите договори през 2003 г.,

натиска от страна на Министерството на труда и социалната политика за спазване на изискванията, както и опитите за ограничаване на скритата икономика в другите сектори. Необходимо е разглеждането на скритата икономика на секторно равнище, нейните мрежи и механизми. Очерта се и една тревожна тенденция – промените в ключовите контролни органи и спадането на контролния им капацитет. Беше обърнато внимание върху необходимостта от приемането на закон за финансиране на политическите партии, което би дало отражение върху състоянието на сивата икономика. Беше обсъдена и връзката между доброто корпоративно управление в условията на икономическа криза и по-голямата прозрачност, постигната с излизането на фирмите на фондовата борса.

Графика 2. Индекс на скритата икономика 2002 – 2009 г.

Центърът за изследване на демокрацията и Фондация „Фридрих Еберт“ организира кръгла маса на тема „Скритата икономика в България – политики за преодоляване на икономическата криза“ (10 декември 2009 г.). По време на събитието експерти от Икономическата програма представиха осъвременените индекси на скритата икономика за 2009 г. и коментираха ефективността на приложените политики за намаляване на нейното проявление в България. Участниците в кръглата маса дискутираха политиките за преодоляване на икономическата криза и за административна реформа и тяхното отражение върху скритата икономика.

Според последните данни от Индекса на скритата икономика през

2009 г. се наблюдава противоположно движение на компонентите на индекса при бизнеса и при населението. Докато при бизнеса индексът показва общ спад на скритата икономика спрямо предходни години, при населението се наблюдава покачване. Тази противоречива динамика се обяснява с ефекта на кризата и предприетите от правителството мерки за противодействие на скритата икономика през втората половина на 2009 г. От една страна, мерките са насочени предимно върху скритите обороти на бизнеса. От друга страна, в краткосрочна перспектива ефектът на кризата е противоположен при населението и бизнеса като води до повишаване на укриването на обороти и заетост при населението и намаляване на скритата икономика при бизнеса – преминаването от фор-

Кръгла маса „Скритата икономика в България – политики за преодоляване на икономическата криза“ (10 декември 2009 г.). От ляво на дясно: г-н Трайчо Трайков, министър на икономиката, енергетиката и туризма, г-р Огнян Шентов, председател на Центъра за изследване на демокрацията и г-н Росен Плевнелиев, министър на регионалното развитие и благоустройството

малната към скритата икономика е свързано с много по-малко разходи за населението, отколкото за бизнеса.

Представители на Центъра взеха участие в първата национална кръгла маса (31 март 2009 г.), организирана от Министерския съвет с цел да се направи преглед на напредъка по изпълнението на *Стратегията за прозрачно управление и за превенция и противодействие на корупцията за периода 2006 – 2008*. Експертите от Центъра представиха основните изводи от изготвения анализ на дейността по осъществяване на координация и контрол от страна на Комисията по превенция и противодействие на корупцията (КППК) в хода на изпълнението на Стратегията. Според анализа през оценявания период Комисията

регулярно е изготвяла отчети за изпълнението на мерките. Тези отчети обаче имат преди всичко описателно-констативен характер с ограничени аналитични и оценъчни функции. Беше обърнато внимание на важността от провеждането на регулярен мониторинг за ефективността на антикорупционните мерки и за степента на реализация на целите на Стратегията, каквито до момента не са извършвани. Липсва и конкретизация на приоритетите и политиката, а партньорството с НПО сектора е спорадично. Беше препоръчано да се повиши административният капацитет на Комисията, към която да се създаде собствен Секретариат, да се обезпечи дейността ѝ с необходимите средства и да се подобри публичността на нейната дейност онлайн.

От ляво на дясно: г-н Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма, Център за изследване на демокрацията; г-н Здравко Сетков, Фондация за реформа в местното самоуправление; г-н Румен Яновски, Фондация „Аксес“; г-жа Меглена Паузгиева, заместник министър-председател на Република България; г-н Миклош Маршал, регионален директор за Европа и Централна Азия, Трансперънси Интернешънъл; г-жа Диана Коватева, Асоциация „Прозрачност без граници“ и г-жа Анелия Дамянова, Център за икономическо развитие

Представеният анализ показва, че в повечето случаи мерките срещу корупцията се изпълняват формално. Нужно е броят на мерките да се намали за сметка на тяхната целенасоченост и ефективност. Беше препоръчано да се поддържа по-голяма приемственост и последователност на мерките, да се засили сътрудничеството между отделните администрации, ефективно да се управлява информацията от постъпилите корупционни сигнали, както и в следващата стратегия да бъдат заложили мерки на местно ниво. Нужно е мерките да предвиждат по-голямо участие на гражданския сектор и създаване на култура на обществена нетърпимост към корупцията.

През 2009 г. започна изпълнението на проект, насочен към разработването на *Наръчник за разследване на изпирането на пари*. С цел да подпомогне реализирането на проекта беше сформирана работна група от представители на Центъра, Върховната касационна прокуратура, Националната следствена служба, Държавната агенция „Национална сигурност“, Министерството на вътрешните работи и Комисията за установяване на имущество, придобито от престъпна дейност. Наръчникът разглежда теми, свързани с проблема и начините за изпиране на пари, национално и международно законодателство, вкл. приложението на Закона за отнемане на имущество, придобито от престъпна дейност, начини за изготвяне и международно сътрудничество при финансово разузнавателния анализ, събиране и анализ на информация за пране на пари, съдебни практики. Наръчникът посочва някои примери за изпиране на пари и тяхното разследване.

През 2009 г. Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията разшири обхвата на работата си по въпросите на разкриването и

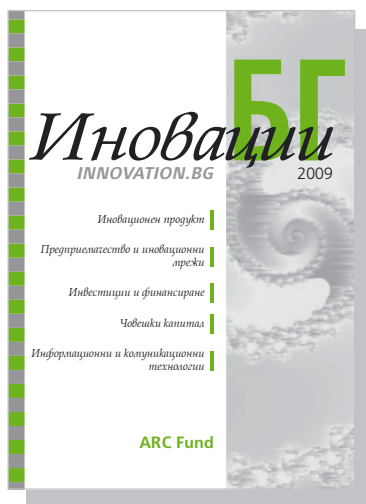
предотвратяването на конфликтите на интереси по високите етажи на властта. Освен анализаране и предоставяне на препоръки за политики, Центърът се ангажира значително и със застъпничество през тази година. Както беше предвидено в доклада *Престъпление без наказание*, още с влизането в сила на Закона за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси се създаде политическа коалиция с цел саботиране приложението на закона поне до изборите и опит за отслабване действието му на местно равнище. Първоначално се отложи срока за подаване на декларациите, а след това се внесе проектозакон, който обезсмисляше всички текстове, които бяха получили одобрението на гражданското общество в България и европейските ѝ партньори. Проектозаконът дори беше приет на първо четене. Центърът за изследване на демокрацията успя да мобилизира значителна гражданска, медийна и политическа подкрепа. Като основен инструмент за тази мобилизация беше използван инструментариума на социалната мрежа в Интернет Facebook (www.causes.com/coi). Икономическата програма продължи през 2009 г. анализа на завладяването на гражданското общество от политици и висши администратори и на силно променените пазарни условия и динамика на дейността на организациите с нестопанска цел. Подготви се специализирана програма за повишаване на капацитета на журналисти и организации с нестопанска цел да разкриват и предотвратяват конфликти на интереси в местните власти, която ще бъде реализирана през първата половина на 2010 г.

II. Иновации и икономика на знанието

Икономическата програма продължи да подкрепя развитието на по-

литиките в сферата на иновациите и икономиката на знанието. Неини експерти взеха участие в изготвянето на доклада *Иновации.бг 2009: Българската иновационна система в условията на глобална икономическа криза*, който анализира състоянието на националната иновационна система и прави препоръки за подобряване на иновационния потенциал на българската икономика. Тази година докладът обърна внимание на глобалната икономическа криза. Авторите подчертават, че във време на икономическа рецесия и нестабилност България трябва да преосмисли своята икономическа политика и да излезе с интегрирана стратегия за икономически възход на основата на иновациите, технологичното развитие и науката. Докладът *Иновации.бг 2009* дава отправни точки и предложения как да бъде осъществена подобна стратегия и посочва, че България трябва да използва кризата като възможност за мобилизиране на ре-

сурс за промяна и съживяване въз основа на нови източници на растеж.

Центърът за изследване на демокрацията и Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ организираха кръгла маса на тема „Иновационната система на Китай:

Д-р Огнян Шентов, председател, Център за изследване на демокрацията (в средата) и г-н Жан Вансюе, посланик на Китайската народна република в България (трети от ляво на десно).

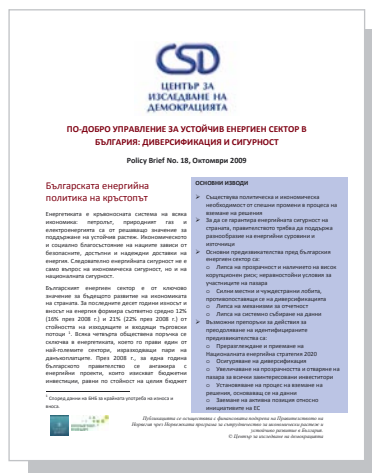
състояние и перспективи” (29 април 2009 г.) Събитието беше открито от д-р Огнян Шентов, председател, Център за изследване на демокрацията и г-н Джан Вансюе, посланик на Китайската народна република в България, който отбеляза значението на високо технологичните индустриални зони и пазарното приложение на изобретенията в Китай както в настоящия момент, така и в миналото. Г-н Марин Тинчев, кандидат-докторант към университета „Цингхуа“ в Китай представи поглед отвътре на иновационната система на Китай. Г-н Тинчев отбеляза високите темпове, с които Китай развива своята научно-изследователска и развойна дейност. Той описа историята и еволюцията на китайската иновационни система и наблегна на факта, че китайските университети с технологичен фокус и иновативните предприемачи в момента са лидерите в развитието на иновационната среда.

III. Укрепване на устойчивото развитие на България: добро управление в енергетиката

През 2009 г. Икономическата програма насочи усилията си към проблемите на енергийния сектор, който е от стратегическо значение за устойчивото социално-икономическо развитие на страната и националната сигурност, особено в контекста на растящите европейски и балкански пазари. Експерти от Икономическата програма изготвиха анализ на българския енергиен сектор на тема *По-добро управление за устойчив енергиен сектор в България: диверсификация и сигурност*. Анализът подчертава, че последните промени в световната икономика, политика и начин на мислене, регионална динамика и геополитическа ситуация налагат

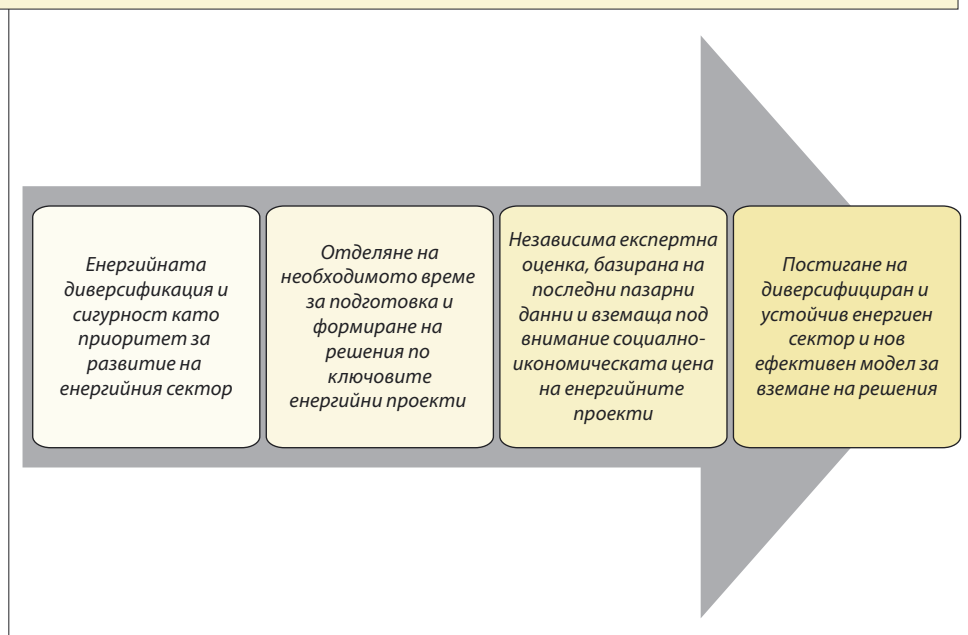
осъществяването на съществени реформи с цел постигането на прозрачен, диверсифициран, ефективен и пазарно ориентиран енергиен сектор в България. Страната трябва да участва активно в дебата относно европейската и международната енергийна политика, както и да реши множеството предизвикателства, свързани с енергетиката. Като възможни препоръки за действия за преодоляване на идентифицираните предизвикателства авторите на анализа посочват:

- Преразглеждане и приемане на Националната енергийна стратегия 2020;
- Осигуряване на диверсификация;
- Увеличаване на прозрачността и отваряне на пазара за всички заинтересовани инвеститори;
- Установяване на процес на вземане на решения, основаващ се на данни;
- Заемане на активна позиция относно инициативите на ЕС.

Анализът беше представен на 5 октомври 2009 г. по време на кръгла маса, посветена на енергийната диверсификация и енергийната сигурност. Кръглата маса беше открита от

Графика 3. Необходима промяна в начина на оценка и вземане на решения за големите енергийни проекти и цялостната стратегия за развитие на енергийния сектор

д-р Огнян Шентов, председател на Центъра за изследване на демокрацията, посланика на Кралство Норвегия в България г-жа Тове Скарстейн и посланик Джон М. Ордуей, временно управляващ Посолството на САЩ. Във встъпителните си думи д-р Шентов призова за започването на открит диалог относно процеса за формиране на енергийните политики. Г-жа Тове Скарстейн, посланик на Кралство Норвегия в България, подчерта готовността на Норвегия да работи с България за развитието на стратегическите подходи за добро управление и устойчива енергетика, прозрачност и алтернативни сценарии за постигане на енергийните цели на страната. Джон М. Ордуей, временно управляващ Посолството на САЩ подчерта значението на енергийната сигурност и разнообразието от енергийни суровини и източници. Според

него всеки монопол, включително и на енергийния пазар, би създал проблеми с енергийните доставки и би ограничил възможностите за конкурентно ценообразуване. Г-н Едуард Чау, главен експерт към Програмата за енергийна и национална сигурност на Центъра за стратегически и международни изследвания във Вашингтон отбеляза, че в момента новото българско правителство, също както и американското, е изправено пред една добра възможност да преосмисли и пренасочи своята енергийна политика. Енергийната сигурност е обществено благо и правителството трябва да защитава интересите на обществото. Г-жа Цветелина Бориславова, председател на Надзорния съвет на СИБАНК, отбеляза засилващата се роля на гражданското общество и неправителствените организации. Освен това тя подчерта необходи-

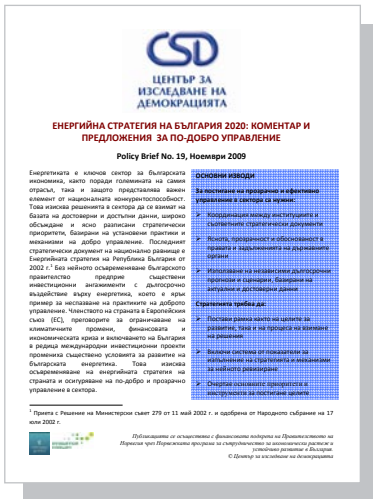

От ляво на дясно: г-н Едуард Чау, главен експерт към Програмата за енергийна и национална сигурност на Центъра за стратегически и международни изследвания във Вашингтон; г-н Трайко Трайков, министър на икономиката, енергетиката и туризма; г-н Мартин Димитров, председател на комисията по икономическа политика, енергетика и туризъм; г-р Огнян Шентов, председател на Центъра за изследване на демокрацията и Посланик Джон М. Ордуей, временно управляващ Посолството на САЩ

мостта България да съгласува своите усилия и амбиции заедно с тези на европейските и световни участници: подобряване на енергийната ефективност, гъвкавост, развитие на нови технологии, сигурност на доставките и зачитане на екологичните стандарти. Г-жа Бориславова призова и за развитие на газовата инфраструктура и използването на биомаса за електроенергия. Събитието беше закрито от Посланика на Швеция г-н Пол Бейер, който представи европейската перспектива по темата. Според посланик Бейер енергийната политика на всяка страна трябва да има две тематични направления: създаване на система за ранно предупреждение, която да подпомага управлението на риска и

подобряване на механизмите на вътрешния енергиен пазар. Той също така подчерта, че повишаването на енергийната ефективност е пряко свързано и ще допринесе за повишаване на енергийната сигурност.

Експерти от Икономическата програма на Центъра взеха участие в кръгла маса на тема „Енергийната стратегия на България до 2020 г.“ организирана на 23 ноември 2009 г. от Парламентарната комисия по икономическата политика, енергетика и туризъм. По време на събитието те представиха втори анализ на тема *Енергийна стратегия на България 2020: коментар и предложения за по-добро управление*. Г-н Руслан Стефанов, директор на Икономическата

програма на Центъра посочи, че за постигане на прозрачно и ефективно управление в енергийния сектор са

нужни по-добра координация между институциите и съответните стратегически документи, по-голяма прозрачност и обосноваемост в правата и задълженията на държавните органи, използване на независими дългосрочни прогнози и сценарии, базирани на актуални и достоверни данни. Стратегията трябва да включи система от показатели за изпълнение и механизми за нейното ревизиране, както и да постави рамка на целите за развитие и на процеса на взимане на решения.

Бяха изготвени и още два анализа в сферата на Европейските енергийни политики. Първият си постави за цел да направи преглед на общата регулаторна рамка за зелените политики на Европейския съюз във връзка с постигането на по-устойчиво развитие.

Таблица 1. Българските инструменти за изпълняване на задълженията по споразумението за промяна на климата

Тип	Инструменти	Конкретни стъпки или възможности
Правни	Закони и наредби	Двустранни и многостранни споразумения; Законодателството на ЕС и съответните национални законодателства по въпроса на промяната на климата
Финансови	Стимули и възможности за финансиране за популяризиране на съкращаването на въглеродни емисии и повишаване на енергийната ефективност от икономическите субекти	Фонд „Земеделие“, Фонд „Енергийна ефективност“, Структурни фондове на ЕС, Механизмите от Киото (Прилагане и търговия с вредни емисии)
Перспективи	Стратегии и планове за действие	Националната стратегия по околната среда и Втори национален план за действие (2005 – 2014)
Публичност	Образование и обществено съзнание	

Вторият анализ разглежда настоящи проблеми и предизвикателства за предстоящата среща по климатичните проблеми в Копенхаген и възможните позиции и опции пред Европейски съюз и България.

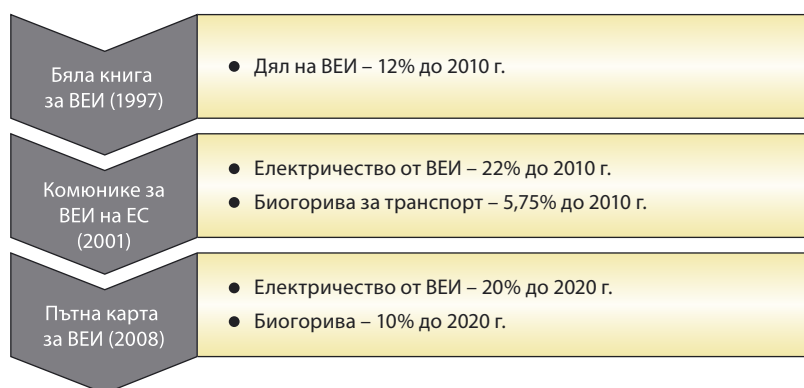
Докладът *Копенхаген: Какви са задачите и възможностите за България?* представя настоящата позиция на страната на международната маса за преговори и основните пукнатини, които пречат на реалните шансове за постигане на споразумение след изтичане на разпоредбите от Киото. Той последователно подчертава накратко целите и визията за действие на ЕС по климатичните проблеми след Киото. Анализът засяга българското участие в този процес, предложените цели и резултати, най-добрите опции за България на предстоящия рунд от преговори, както и очакванията за участието на България в оформянето на общата позиция на ЕС и по този начин и на цялостния световен процес.

Докладът *Зеленият елемент в устойчивите енергийни политики в Евро-*

па разглежда историческия път и конкретните измерения на европейското законодателство, свързано с енергетиката и опазването на околната среда. Той е първото усилие в серия документи, които ще разгледат подробно законодателството на ЕС за околната среда за устойчиво развитие, прилагането му в националните закони, трансформирането на тези мерки в правила и практики, насочени към реалното състояние на организацията на енергийните сектори в страните-членки, добрите практики и най-вече провалите в процеса на приемане на законите и заобикалянето на общите правила, особено в случаи от значение за България.

В резултат на проведените разговори и представени анализи, експерти от Центъра бяха поканени от Министъра на икономиката, енергетиката и туризма да участват в работната група по изработване на показатели за прозрачност в енергийния сектор, както и за независими наблюдатели към работна група „Прозрачност“ на Европейския форум за атомна енергетика.

Графика 4. Основни документи на ЕС за въвеждане на възобновяеми енергийни източници

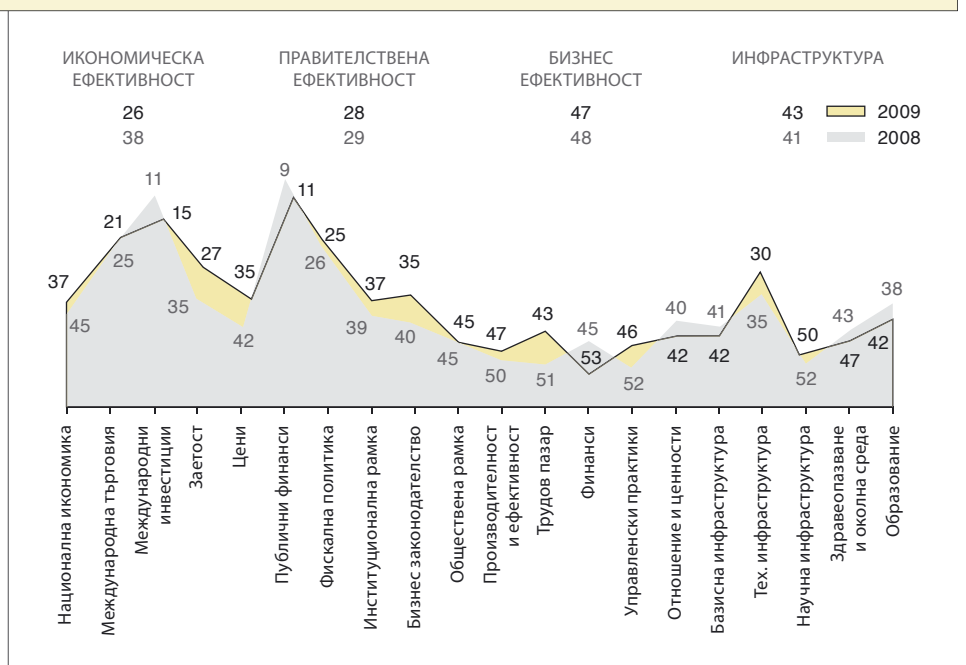

IV. Конкуентоспособност

През 2009 г., с участието на Центъра за изследване на демокрацията, България за четвърти път беше включена в най-старата ежегодна класация на конкурентоспособността на икономиките – Годишника на световната конкурентоспособност 2009 на IMD (International Institute for Management Development). Тази година България заема 38-мо място сред 57 икономиките. Така България се класира една позиция по-напред от предходната 2008 г., пред страни като Испания, Бразилия, Полша, Унгария, Турция, Русия, Италия, Румъния, Гърция, Хърватия и Украйна. България има най-висок резултат в първата група от фактори ефективността на икономиката (след спада от 31-во на 38-мо място през 2008 г. се

наблюдава покачване до 26-то място в класацията за 2009 г.). Следва ефективността на правителството (28-мо място, в сравнение с 38-мо за 2007 г. и 29-то за 2008 г.). Единствено по отношение на инфраструктурата се наблюдава спад – България е класирана на 43-то място сред 57-те участници (две места по-ниско в сравнение с миналата година). Ефективността на бизнеса е оценена най-ниско – на 47-мо място – в сравнение с останалите три групи показатели. Въпреки това се наблюдава подобрене от 2007 г., когато тя е заемала предпоследното 54-то място. Трябва да се отбележи, че ефективността на бизнеса се разглежда като пресечна точка на останалите три групи фактори и е показателна за способността на дадена икономика за систематичен подход в развитието на своята конкурентоспособност.

Графика 5. Профил на сравнителната конкурентоспособност на България, Годишник на световната конкурентоспособност, IMD, 2008 и 2009 г.

Класацията извежда петте основни предизвикателства пред България за 2009:

- преодоляване на политическата нестабилност и несигурност преди и след парламентарните избори през юли 2009 г.
- подобряване върховенството на закона за ограничаване на сивата икономика, корупцията и организираната престъпност
- подсилване на ефективността на държавните разходи, стратегическото планиране и прозрачността на политиките
- подобряване работата на държавната администрация и предоставянето на административни услуги чрез агресивно въвеждане на електронно правителство
- реформиране на икономическата

политика и повишаване на държавните разходи за МСП, изследователска, технологична и иновационна дейност, както и ИКТ

Експерти от Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията взеха участие в изготвянето на четвъртия икономически доклад, разработен по поръчение на президента, *Световната финансово-икономическа криза и България, глава 4 Българската конкурентоспособност в светлината на световната финансова и икономическа криза*. В главата се цитират данните от Годишника на световната конкурентоспособност и се посочват конкурентните предимства и недостатъци на България. Правят се препоръки за подобряване на конкурентната позиция на страната в краткосрочен и дългосрочен аспект.